

Оксана ПРИГОДИЙ,

*магістрант Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Україна, Київ) oksanap1993@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЕПІТЕТІВ, ПОРІВНЯННЯ ТА АЛЮЗІЇ В РОМАНАХ Ф. С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ М. ПІНЧЕВСЬКОГО

Стаття присвячена дослідженню використання епітетів, порівняння та алюзії в романах Френсіса Скотта Фіцджеральда «Великий Гетсбі», «Ніч лагідна» та перекодування даних стилістичних одиниць в перекладах Мара Пінчевського.

Ключові слова: епітет, еквівалентний переклад, контекстуальна заміна, семантичне навантаження, стилістичне навантаження.

Лит. 8.

Oxana PRYHODII,

*undergraduate of Kyiv National Taras Shevchenko University
(Ukraine, Kyiv) oksanap1993@gmail.com*

RENDERING DISTINGUISHING FEATURES OF EPITHETS, COMPARISON AND ALLUSION IN F. S. FITZGERALD'S NOVELS IN UKRAINIAN TRANSLATION BY M.PINCHEVSKY

The author focused on studying the epithets usage, comparison and allusion in novels by Francis Scott Fitzgerald «The Great Gatsby» and «Tender Is The Night» and the way they were recoding on the Ukrainian translation by Mar Pinchevsky.

Key words: epithet, equivalent translation, contextual replacement, semantic colouring, stylistic colouring.

Ref. 8.

Оксана ПРИГОДИЙ,

*магістрант Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Україна, Київ) oksanap1993@gmail.com*

ОСОБЕННОСТИ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ ЭПИТЕТОВ, СРАВНЕНИЯ И АЛЛЮЗИИ В РОМАНАХ Ф. С. ФИЦДЖЕРАЛЬДА В УКРАИНСКИХ ПЕРЕВОДАХ М. ПИНЧЕВСКОГО

Статья посвящена изучению использования эпитетов, сравнений и аллюзий в романах Френсиса Скотта Фицджеральда «Великий Гэтсби», «Ночь нежна» и воспроизведение данных стилистических единиц в переводах Мара Пинчевского.

Ключевые слова: эпитет, эквивалентный перевод, контекстуальная замена, семантическое нагроузка, стилистическое нагроузка.

Лит. 8.

Постановка проблеми. Кожний художній твір витканий з різноманітних кольорів стилістичної палітри. Основним завданням перекладача є передача краси та первозданності образів, почуттів та динаміки сюжету. У цьому йому може допомогти багатогранність стилістичних засобів, вживаних автором. У даній статті розглядаємо романи американського письменника Ф. С. Фіцджеральда та аналізуємо методи передачі певних стилістичних прийомів в українських перекладах М. Пінчевського.

Аналіз досліджень. У статті використовуємо дослідження вчених, які займалися вивченням епітетів, порівнянь та інших стилістичних засобів при перекладі, а також ототожнення стилю письменника та перекладу.

Мета статті – дослідити використання епітетів, порівнянь та алюзії при перекладі романів «ревучих двадцятих». Актуальність даної статті в тому, що через дослідження використання стилістичних прийомів читач може більш глибоко та чітко зрозуміти те, що хотів передати автор.

Виклад основного матеріалу. Першим стилістичним забарвленням постає епітет. Епітет виражається словом або словосполученням, завдяки особливій функції в тексті, допомагає слову набути нового значення або смислового відтінку, підкреслює характерну рису, визначальну якість певного предмету або явища, збагачує мову новим емоційним сенсом, додає до тексту певної мальовничості, насиченості [2, 125].

На думку О. Волковинського, епітетна структура – складова частина масштабніших структурних утворень – мовленнєвого рівня та всього літературного твору: «Стиль як художня закономірність виражена в різних елементах структури художнього твору. Виражаючи закономірність стилю, елементи структури стають його носіями» [1, 3]. Саме за такою логікою науковець стверджує, що епітетну структуру варто розглядати як носій стилю, оскільки поєднання означення та означуваного априорі має здатність до вираження стильової закономірності. Текст оригіналу налічує багато характеристик вечірок, і ось одна із них:

«At first I thought it was another party, a **wild rout** that had resolved itself into «hide-and-see» or «sardines-in-the-box» with all the house thrown open to the game. But there wasn't a sound» [7, 7] / «Спочатку я подумав був, що там відбувається черговий бенкет і **буйні веселощі** завершуються грою в хованки чи в сардинки, яка розлилася по всіх приміщеннях. Але чому тоді не чути ніякого галасу?» [5, 12].

У даному випадку простежуємо еквівалентний переклад та збереження образності перекладачем.

Таких яскраво-відтворених образів, за допомогою прямого еквівалентного перекладу надзвичайно багато, наприклад: «The sparkling odor of jonquils and the frothy odor of hawthorn and plum blossoms and the pale gold odor of kiss-me-at-the – gate» [7, 93] / «Іскристими пахощами нарцисів, пінявими пахощами глоду й квітучої сливи, блідими золотавими пахощами жимолості» [5, 98].

Перекладач вдало відтворює образність та ритму роману через влучно знайдений еквівалент.

Цікаво також розглянути відтворення епітетів у перекладі портретних описів, адже Ф. С. Фіцджеральд є майстром у розвінченні психології людини, і як це проявляється назовні. Епітети у портретному описі можна розділити на дві великих групи – образні, тобто такі, в основі яких лежить який-небудь зоровий, звуковий, тактильний і т. п. образ, і безобразні [3, 255].

Стилістичний ефект оксюморонного епітета визначається порушенням типової сполучуваності: у атрибутивну групу поєднуються слова, неспроможні у нормі сполучува-

тися між собою через наявність у їх смисловій структурі сем протилежного значення. Компонентний аналіз слів, що входять у оксюморон не сполучення, методом порівняння словарних дефініцій виявляє зіткнення сем, що взаємно виключають одна одну, наприклад: «His wife was shrill, languid, handsome and terrible» [8, 33] / «Його дружина була галаслива, манірна, вродлива і нестерпна» [6, 37].

Інший різновид безобразних епітетів характеризується наявністю у смисловій структурі означення семи інтенсифікуючого значення. В основі таких епітетів лежить той самий процес, що й у основі стилістичного прийому гіперболи: перебільшення ступеню якоїсь ознаки, властивої предмету, що визначається, пов'язаного із авторською суб'єктивною оцінкою.

Гіперболічний епітет у портретному описі навмисне перебільшує якусь ознаку предмета – рису персонажа, доводячи її до гротескних розмірів, з метою викликати емоційну реакцію, наприклад: «She was too beautiful to be real» [8, 48] / «Вона була занадто гарна, щоб повірити своїм очам» [6, 58].

Перекладач користується прийомом контекстного перекладу, щоб донести образ жінки, передати її красу.

Деякі труднощі при перекладі епітетів виникають, коли епітет складається з прислівника і прикметника. Наприклад: «...upon her softly shining porcelain cheeks ...» [8, 184] / «...на її м'яко сяючі порцелянові щоки» [6, 193].

Переклад передає епітет українською мовою і він дійсно відтворює образ оригіналу. Але ж інколи складова епітета може зникати в перекладі – прислівник, що є складовою епітета. Це є типовим для англійського тексту: «The woman in room twenty could not see him when he came in – the area about her eyes was too tightly swollen» [8, 192] / «Коли він увійшов у кімнату двадцять, жінка, що лежала на ліжку не помітила його – очі її так запухли, що вже не відкривались» [6, 199].

У даному випадку, перекладач звертається до трансформації-вилучення. Епітет, у складі якого є словосполучення, не перекладається буквально: «He was smiling to himself in the darkness; naively, an ingenious prostitute's smile... He smiled an amorous sportsman's smile» [8, 39] / «...Він посміхався собі в темряві; наївно, справжня посмішка повії... Він посміхнувся, ніби палкий спортсмен» [6, 45].

Автор перекладу вдається до заміни стилістичного засобу – епітета – на порівняння, яке якнайкраще характеризує посмішку героя, авторське відношення до нього особисто. Переклад відбувається зі зміною синтаксичної конструкції.

Досить цікавим у художньому творі Ф. С. Фіцджеральда є вживання зворотного епітета, який створює особливий ритм: «Her face, the face of a saint, a viking Madonna, shone through the faint notes that snowed across the candlelight» [8, 63] / «Її обличчя – обличчя святої, образ скандинавської мадонни – сяяло крізь сніговій дрібної комашні, що летіла на свічки» [6, 69].

Перекладач знаходить адекватний переклад, передаючи всі деталі опису та зберігаючи ритм твору.

Найменш поширеним у складі портретного опису є епітет, виражений словосполученням і цілим реченням, стягнутими у одне слово за допомогою дефісів, так названий «фразовий епітет»: «John's face lit up instantaneously with all its hundred-candle-power tenderness and charm» [8, 67] / «Обличчя Джона загорілися миттєво при всій своїй потужності у ста-свічок ніжності і чарівності» [6, 74].

Окрім цих епітетів Ф. С. Фіцджеральд використовує інші «гібридні» епітети, що утворюються на перетині окремих полів тропіки. Найчастіше вживаними у романах

Ф. С. Фіцджеральда є метафоричні епітети, наприклад: «with blazing eyes» – «з палаючими очима», «broke into a teary hysterical smile» – «посміхнулася істеричною посмішкою», «effortless smile» – «легка посмішка».

Цікавим є вживання літотного або гіперболічного епітету: «You have got an **awfully kissable mouth...**» [8, 78] / «У Вас **дуже гарні уста...**» [6, 82].

Отже, перекладач відтворює портретні характеристики героїв, описи місць, пейзажів, використовуючи різні прийоми перекладу, серед яких найбільш вживаними є контекстуальна заміна, еквівалентний переклад, перекладацькі трансформації вилучення та додавання. Образи, які створює перекладач такі ж символічні й образні, як і в мові оригіналу. Вони доносять до читача настрої, мрії, надії.

Також ми бачимо, що доволі часто вживаються поетичні порівняння. Порівняння – це образне вираження, побудоване на зіставленні предметів, понять, станів, які мають певні спільні ознаки, завдяки чому включаються механізми художнього сприймання.

Вказуючи на складність і недостатню вивченість поетики порівняння, дослідник питання О. Квятковський називає його в системі різнобічних художніх засобів виразності «початковою стадією, звідки у вигляді градації і розгалуження виходять майже всі інші тропи – паралелізм, метафора, метонімія, синекдоха, гіпербола, літота та ін. В порівнянні – джерела поетичного образу». Тут немає ніякого перебільшення. Порівняння не лише збагачує мовну лексику, розширює зміст понять в їх новому синтезі, а й творить художньо-поетичне бачення світу. В уподібненні й порівнянні мовби пробуджується сам собою генетичний код записаних в пам'яті єдностей: «He was clutching at some last hope and I couldn't bear to shake him free. Jay Gatsby had broken up like glass against Tom's hard malice» [7, 95] / «Він ще хапався за соломинку надії, і я не наважився ту соломинку в нього відібрати... Джей Гетсбі розбився, мов скло, наразившись на тяжку злобу Тома» [5, 98].

Авторське порівняння у даному прикладі є типовим як для англійської, так і української мов. Тому перекладач не зіштовхується з проблемою його перекладу, користуючись прямим перекладом.

Приклад порівнянь багато в чому залежить від їх характеру - наскільки експліцитно виражений суб'єкт і об'єкт порівняння, чи задіяний у цьому процесі предикат, чи виражений спосіб дії.

Порівнюючи різнопланові поняття, не зв'язані між собою в дійсності, письменники створюють надзвичайно яскраві, образні порівняння, завдячуючи їх несподіваності. Наприклад:

1. «You remind me of a – **of a rose, an absolute rose**» [8, 230] / «Знаєш, ти **схожий на... на троянду**, так, саме на троянду» [6, 235]. У даних прикладах М. Пінчевський застосує буквальный переклад.

2. «It had seemed **as close as a star to the moon**» [7, 75] / «Здавалося, він був при ній, **як зірка при місяці**» [5, 80].

Але ж у художньому тексті Ф. С. Фіцджеральда незначна кількість саме таких універсальних мовних порівнянь. Більшість з них є притаманними саме самотньому стилю автора й вимагають роздумів і зусиль при їх відтворенні: «There is something very sensuous about it – overripe, as if all sorts of funny fruits were going to fall into your hands» [7, 78] / «Є в ньому щось хтиве, перестигле, – от ніби підставиш руки і в них посиплються дивовижні плоди» [5, 84].

У даному разі спостерігаємо, що порівняння є розширеним, створеним автором на рівні всього речення. Перекладач вдається до прийому додавання.

В іншому прикладі перекладач замінює англійське слово «wisp», зі значенням «жмуток, віхоть, скрутень» замінює на українське «пригорща», здійснюючи тим самим семантичну заміну, що диктується контекстом: «He stretched out his hand desperately as if to snatch only a wisp of air, to save a fragment of the spot that she had made lovely for him» [7, 92] / «Він розпачливо простяг руку, ніби хотів захопити пригорщу повітря, забрати з собою часточку цього міста, освяченого її присутністю» [5, 97].

Аналізуючи порівняння у романах Ф. С. Фіцджеральда, слід відмітити, що вони кожен раз вражають нас своєю свіжістю, новизною та уявою автора. Рівнозначно ці авторські порівняння сприймаються й поцінуються перекладачем, який завдяки своїй майстерності, вдало й художньо відтворює їх у рідній мові, віднайшовши ці своєрідні образи.

Часто можна побачити, що стилю письменника притаманне звертання до алюзії. Основне завдання перекладача при відтворенні алюзії – зберегти її асоціативний фон, забезпечити її впізнаваність реципієнтом, що має викликати в нього необхідні асоціації [4, 23]. У перекладі потрібно якомога повніше передати весь комплекс асоціацій, які викликає алюзія в читача оригіналу. Зазвичай алюзії перекладаються транскрипцією, транслітерацією та калькуванням: «He had a dark and magnificent aspect of Cagliostro about him, contrasted with holy eye» [8, 179] / «У нього була ефектна, романтична зовнішність – очі святого на смуглявому обличчі Каліастро» [6, 185].

У даному прикладі перекладач використовує калькування та транскрипцію.

Проаналізовані приклади свідчать про те, що такі часто вживані стилістичні засоби як порівняння та алюзія в романах Ф. С. Фіцджеральда перекладаються за допомогою буквального перекладу, трансформацією з додаванням, описового перекладу та семантичної модуляції.

Висновки. Узагальнюючи перекладацькі прийоми, можна стверджувати, що перекладач зумів віднайти вдалі й необхідні способи стилістичного колориту романів Ф. С. Фіцджеральда й передати образність та атмосферу його художніх текстів, й відтворити індивідуальний стиль письменника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волковинський О. Епітет як носій та елемент стилю. Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/faculty/inomov.new/Visnyk/visnyk/Visnyk21/articles/37Volkovynskiy.pdf>.
2. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка]. – К. : Академія, 2007. – 752 с.
3. Чичерин О. В. Идеи и стиль / О. В. Чичерин. – М. : Советский писатель, 1968. – 370 с.
4. Transformations of lexical units in the process of translation. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://waucondastore.com/transformations-lexical-units-process-translation/>
- 5.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

6. Фіцджеральд Ф. С. Великий Гетсбі / Ф. С. Фіцджеральд. – Харків : «Фоліо», 2001. – 395 с.
7. Фіцджеральд Ф. С. Ніч лагідна / Ф. С. Фіцджеральд. – Харків : «Фоліо», 2001. – 395 с.
8. Fitzgerald F. S. The Great Gatsby / F. S. Fitzgerald. – Kiev : Dnipro Publishers, 1973. – 356 p.

9. Fitzgerald F. S. Tender is the Night / F. S. Fitzgerald. – London : Wordsworth Classics, 1995. – 337 p.

REFERENCES

1. Volkovins'kij O. Epitet jak nosij ta element stilju. Rezhim dostupu: <http://www.lnu.edu.ua/faculty/inomov.new/Visnyk/visnyk/Visnyk21/articles/37Volkovynskyi.pdf>.
2. Literaturoznavchij slovník-dovidnik / [za red. R. Grom'jaka, Ju. Kovaliva, V. Teremka]. – K. : Akademija, 2007. – 752 s.
3. Chicherin O. V. Idei i stil' / O. V. Chicherin. – M. : Sovetskij pisatel', 1968. – 370 s.
4. Transformations of lexical units in the process of translation. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://waucondastore.com/transformations-lexical-units-process-translation/>
5. Fitzgerald F. S. Velikij Getsbi / F. S. Fitzgerald. – Harkiv : «Folio», 2001. – 395 s.
6. Fitzgerald F. S. Nich lagidna / F. S. Fitzgerald. – Harkiv : «Folio», 2001. – 395 s.
7. Fitzgerald F. S. The Great Gatsby / F. S. Fitzgerald. – Kiev : Dnipro Publishers, 1973. – 356 p.
8. Fitzgerald F. S. Tender is the Night / F. S. Fitzgerald. – London : Wordsworth Classics, 1995. – 337 p.

Статтю подано до редакції 19.02.2015 р.